

Assignatura:

FONAMENTS DE CIÈNCIA POLÍTICA I DE L'ADMINISTRACIÓ

Material docent en valencià

Àrea de Ciència Política i de l'Administració

Departament de Dret Constitucional i de Ciència Política i de l'Administració

TECNOCRÀCIA, DEMOCRÀCIA I GLOBALITZACIÓ

SUMARI

1. Consideracions prèvies sobre l'escenari contemporani de la tecnocràcia
2. Revisant la tecnocràcia en el context de la globalització
3. Tecnocràcia i ideologia
4. Consideracions finals
5. Bibliografia

1. Consideracions prèvies sobre l'escenari contemporani de la tecnocràcia

En la polièdrica i complexa constel·lació de factors que incideixen sobre els dèficits democràtics que repton el funcionament dels mecanismes representatius i els processos de legitimitació propis de l'estat social (de benestar), democràtic i de dret, despunten i emergeixen amb significativa incidència les tendències i les pulsions tecnocràtiques que vindrien a fructificar, considerant els elements coadjuvants, l'actual procés de globalització financera.

El present material té com a propòsit explorar les principals reflexions contemporànies que han tingut com a propòsit abordar la manera en què la globalització financera i el funcionament desregulat de l'economia i dels mercats en l'àmbit internacional han incidit al marge, als temps i a les lògiques de decisió dels poders públics democràtics, sotmesos, com a conseqüència de la crisi econòmica, a creixents demandes socials i col·lectives vehiculades a l'entramat representatiu i constitucional d'abast nacional.

En aquest context, es presta atenció al paper dels actors internacionals que condicionen les agendes nacionals i què superen els límits geogràfics, procedimentals i institucionals de l'estat. Aquests agents no solament ho són de natura o caràcter institucional i públic, com poden ser la UE, l'FMI, el BCE o l'ONU, sinó també de caràcter informal i exclusivament econòmic (Davos, Club o Grup Bilderberg), amb una híbrida composició quant al caràcter dels seus components (públics i privats). De la mateixa manera, cal tenir en compte els riscos derivats de la *financiarització* de l'economia i la desigualtat o el desequilibrat repartiment de la riquesa en moments de creixement econòmic. Destaca, ara bé, específicament, la *financiarització* de la política, a propòsit dels efectes de la crisi del deute públic sobre el marge de decisió política o la importància de les agències de qualificació del deute públic en les prioritats de despesa pública i l'accés al finançament. Tot això, de manera coadjuvant implica considerar, en última instància, els efectes de la tecnocràcia com a lògica de legitimitació alternativa a la democràtica d'unes decisions públiques que, en una situació de crisi, resulten tant exigides per la ciutadania com limitades pels marges cada vegada més estrets.

Nombrosos processos i casos de conflicte (i cooperació) posen de manifest la divergència entre: 1. La localització i el destí de les exigències ciutadanes dirigides a l'entramat institucional de la democràcia representativa; i 2. la capacitat de les institucions públiques per a poder afrontar la resolució d'aquelles, en tant que els procediments estatals queden superats per les institucions supranacionals o les indicacions i condicionaments internacionals.

Un gran nombre d'exemples de la quotidianitat institucional es troben en la cablejada àrea entre la globalització i la tecnocràcia, inclosos en un context protagonitzat per les tensions financeres en l'àmbit internacional, que fan a l'estat (en la seua articulació democràtica representativa) debatre's entre allò què resulta possible, d'una banda, i les exigències derivades de les demandes ciutadanes i els mandats constitucionals vertebradors de l'estat del benestar, per altra banda. De forma sintètica es podrien citar alguns casos com: 1) Les protestes laborals que exigeixen a l'estat (als poders públics investits del mandat democràtic representatiu nacional) la protecció del treball i dels sectors industrials tradicionals enfront de la deslocalització empresarial; 2) Les concentracions d'agricultors, ramaders i pescadors davant el Ministeri d'Agricultura del corresponent estat membre de la Unió Europea (d'ara endavant, UE) contra les mesures adoptades al marc de la delegada Política Agrària Comú (PAC) en l'àmbit supranacional;

3) El debat polític i doctrinal a la llum de la recent reforma de l'article 135 de la Constitució espanyola (en endavant, CE) com a transposició del principi de sostenibilitat financera aplicat al conjunt de les administracions públiques com a principi constitucional (en virtut de l'annex 12 – Tractat de la UE); 4) La tensió de les polítiques migratòries per part dels estats amb frontera amb la UE i, més recentment, dels ubicats al cor geogràfic de l'Europa dels 28; 5) L'emergència dels moviments culturals de caràcter nacionalista, regionalista o independentista front a l'homogeneïtzació cultural o de l'imperialisme cultural dominant dels EUA, entre altres molts desafiaments que posen de manifest la incapacitat de l'estat per fer front als problemes que transcendeixen les seues fronteres institucionals i territorials.

Són aquestes algunes consideracions preliminars d'un escenari en el qual irromp, de nou, la secular preocupació per la sobirania (articulada com a sobirania popular en el marc de les democràcies representatives), particularment a la llum de l'hodierna tendència tecnocràtica, les concrecions i lògiques de la qual es desenvoluparan més endavant, que articulen un escenari que ens impulsa a analitzar els reptes de la democràcia representativa segons les principals manifestacions pràctiques d'aquesta i les seues derivacions doctrinals i teòriques en tot allò que té a veure amb el govern dels experts i a la predominança de l'expertesa enfront de la idoneïtat política, expressada aquesta última en el funcionament de les institucions estatals, investides d'autoritat democràtica per la via del mandat representatiu.

La tecnocràcia, com un dels conceptes recurrents de la ciència política i de la ciència de l'administració, té un gran impacte a l'entramat institucional i representatiu i és un dels que probablement amb major vitalitat i prolífic interès ha protagonitzat algunes de les grans qüestions, debats i polèmiques de la contemporaneïtat, especialment en un context de mesures d'austeritat fiscal, retallades pressupostàries i reestructuració organitzativa dels últims anys. Tot això sense obviar l'interès que ha vingut suscitant el paper polític que podien o devien jugar i desenvolupar, bé des de dintre (en l'exercici del càrrec o la responsabilitat política), bé des de fora de l'activitat política, els intel·lectuals, els científics, els economistes o els membres de l'alta burocràcia i la gestió administrativa.

Cal afegir, a més a més, l'impacte derivat del context de globalització financera, l'articulació supranacional d'institucions tals com la UE, en un escenari en el qual les decisions públiques es debaten en una tensió entre la voluntat de la població (en l'àmbit tant de la societat civil com parlamentari) i les respostes altament especialitzades que, en l'àmbit governamental, fomenten el protagonisme de la competència tècnica com a resultat de la complexitat dels tòpics econòmics que emergeixen amb motiu de la crisi i el seu impromptu sobre les polítiques socials i el grau de compliment de les disposicions constitucionals pròpies de l'Estat del benestar.

S'imposa la conveniència d'acudir, una vegada més, a la particular configuració d'un concepte, com el de *tecnocràcia*, la vigència de la qual es considera creixent en un context de globalització i de certa erosió de les capacitats autònomes i sobiranes de l'estat.

La constitució de dos governs de caràcter tecnòcrata a països de la UE com Hongria (Gordon Bajnai), Itàlia (Mario Monti) o Grècia (Papademos), sota els auspicis de Mario Draghi, tots ells exdirectius, en diferents nivells i càrrecs de responsabilitat, del grup de banca d'inversió i valors Goldman Sachs o del Banc Central Europeu (del qual Papademos fou vicepresident), junt amb els memoràndums d'enteniment bilaterals subscrits entre les institucions europees i diversos governs europeus, van fer refulgir un revitalitzat interès per la influència de la citada *eurocràcia* (Habermas, 1976); a saber:

l'impacte dels postulats de caràcter tecnocràtic per la via de les restriccions imposades sobre el marge d'actuació propi de les institucions representatives i governamentals de caràcter nacional, a expenses de possibles sancions en cas d'incompliment dels límits fiscals (de deute i dèficit), així com restriccions per a l'accés al finançament mitjançant la subscripció de bons de deute públic. El risc que la política resulte irrellevant en tal context, en què la voluntat dels interessos socials i polítics queden postergats al compliment d'un conjunt d'estàndards de creixement econòmic i control fiscal, implica la necessitat d'aclarir la viabilitat dels elements que componen i integren la tríada del "saber dels experts, la legitimitat dels representants polítics i l'opinió de la gent" (Innerarity, 2015), sense que l'expertesa determine o eclipse la resta, i de manera concreta la representació, puix que una crisi d'aquesta es tradueix en una certa crisi de la democràcia (Scheep *et al.* 2012), en la mesura que, d'acord amb Guitián, "la representació segueix constituint el nucli dur del model de democràcia europea" (Guitián, 2005).

Un dels blocs de causes de la crisi relacionada amb els mateixos processos de legitimació democràtica ve relacionat amb el mateix procés de globalització. D'acord amb Fukuyama: "(a) serious intellectual debate is urgently needed, since the current form of globalized capitalism is eroding the middle-class social base on which liberal democracy rests" (Fukuyama, 2012). No és precisament l'època actual, un moment de profundes transformacions estructurals d'abast històric i de transcendència transversal (social, ètica, institucional, econòmica o cultural), un adequat moment per la fertilitat del debat filosòfic-polític des de la ciència política i de l'administració, en una àrea de, sovint, estrident relació (teòrica i pràctica) entre la democràcia i la tecnocràcia? Es justifica, així, l'interès per explorar els plantejaments sobre els quals s'articula aquest material docent.

Així, s'examinen, al llarg dels següents paràgrafs, les reflexions sobre els grans elements contemporanis al voltant dels quals orbiten els principals reptes, tant conceptuals com pràctics o aplicats, que delimiten la relació entre: 1) Les democràcies representatives articulades en l'àmbit nacional en conjunció amb la sobirania dels estats en què aquelles s'articulen i 2) la tecnocràcia, entesa aquesta al marc dels processos derivats de la globalització i, especialment, considerada a l'escenari de la diagnòsi i la resolució de la crisi financera internacional i el seu impacte sobre els marges de decisió dels poders públics nacionals per tal d'executar les exigències ciutadanes i els preceptes constitucionals en matèria pressupostària i de materialització de l'Estat del benestar. El treball emmarca, doncs, les reflexions sobre la tensió actual entre les demandes socialment articulades a través dels sistemes democràtics representatius, d'una banda, i la fonamentació tecnocràtica subjacent a l'ortodòxia pròpia de les polítiques d'austeritat que, d'altra banda, venen proposades per part d'una constel·lació d'institucions internacionals i supranacionals d'integració regional, algunes de les quals exclusivament econòmiques i que, a excepció de la UE, manquen d'engranatges que vinculen el seu funcionament a una eventual rendició de comptes per la via de la representació (per exemple, l'FMI).

Tals programes d'austeritat, implementats pels governs dels estats nacionals, els quals afronten amb grans complicacions la contestació social derivada de la impopularitat d'aquests, comporten una erosió que s'uneix a la polarització de les iniciatives públiques que, d'alt contingut tècnic en l'arena financera, se centren en l'estabilització macroeconòmica mitjançant el control dels nivells de deute i dèficit públics. Enfront de tot açò convé considerar les conseqüències de la crisi econòmica en l'àmbit de la desigualtat i la cohesió social, la pobresa o les condicions laborals, com a resultat de la *financiarització* de l'economia productiva. De forma particular, el present treball pretén,

en última instància, abordar una reflexió contemporània i actualitzada de les derivades que es desprenen de tal concepte, no tant del perfil de les elits polítiques, sinó des del punt de vista de la connotació ideològica que eventualment es troba en els discursos i la lògica tecnocràtica en un context de globalització de reptes estructurals per a la configuració del mateix estat.

D'acord amb Malloy, els tècnics han quedat significativament influenciats per la contingència internacional i es debaten entre la crisi de natura originàriament econòmica i "les pressions per a imposar programes impopulars d'austeritat que demanen executius forts, suportats en els talents de les elits tecnocràtiques" (Malloy, 1989). La crisi ha donat lloc, per tant, a l'aplicació de mesures impopulars, algunes de les quals s'han adoptat de forma executiva i des d'un prisma tècnic que confronta amb la discussió democràtica, de tant que "el concepte de crisi implica la suspensió excepcional de les regles de joc habituals" (Gil Calvo, 2015) i, en conseqüència, les societats podrien acceptar i les elits promoure i justificar trànsits o excepcions cesaristes a la normalitat democràtica per a la resolució de situacions concretes i especials.

La justificació eminentment tècnica permet materialitzar una sort de *shift blame* mitjançant la qual l'àmbit polític, en veure limitats els seus marges de decisió, pot delegar en l'àrea tècnica (aparentment mancada d'ideologia), nacional o europea, les responsabilitats dels incompliments, els errors, les limitacions o l'adopció de mesures impopulars, procedint a les remocions que, amb major o menor arbitrarietat, es consideren oportunes, i sempre al límit de blindatge que determina la legislació corresponent de funció pública, tenint en consideració, no obstant això, que una part de la nòmina tecnocràtica o tecnoestructura no té per què coincidir amb la *buroestructura*, en termes de García Pelayo (1987).

2. La tecnocràcia en el context de la globalització

El trilema de Rodrik ve a emfatitzar la difícil relació de compatibilitat entre la sobirania nacional, la representativitat democràtica i la competitivitat internacional. En el context de la globalització, resulta òbvia la superació de les facultats omnímodes i exorbitants atribuïdes a l'estat en un pla teòric (d'acord amb les clàssiques formulacions sobre la sobirania en termes de Bodino o del pacte social d'acord amb l'enunciació hobessiana) i que de forma pràctica i efectiva han sigut exercides en les diferents manifestacions històriques d'aquesta forma d'organització política (de les monarquies absolutes a l'estat democràtic de benestar, que transcorregué per les democràcies liberals censatàries del s. XIX).

Les crisis de l'Estat han trobat, amb caràcter pendular i més aviat gradual que no dicotòmic, eixides o solucions oscil·lants entre els plantejaments neoliberals de caràcter tecnocràtic i les propostes rupturistes que transcendeixen els plantejaments programàtics reformistes de regeneració democràtica. S'imposa així la generació d'una nova articulació institucional (Touraine, 1993) per tal de reprendre els plantejaments de caràcter social i alternatiu lligats als moviments socials ecologistes, feministes, pacifistes i de crítica a la globalització.

L'exaltació tecnocràtica com a resposta a la crisi d'un estat del benestar, saturat per les demandes internes i les solucions incrementals i superat per les prioritats i les estructures procedimentals internacionals, s'enfronta a l'enfortiment de la dialèctica i la confrontació ideològica fruit de la crisi econòmica i social. A açò cal afegir-hi la disjuntiva entre: d'un costat, l'atenció a les necessitats socials la satisfacció de les quals

constitueix una font de legitimitat del sistema per la via dels elements d'eixida (en funció del rendiment institucional) i, d'altra banda, les restriccions pressupostàries i els límits de deute públic i dèficit, que determinen el marc d'allò que resulta possible o de la *feasability* enfront d'una connotació negativa de l'adonament polític en què, en aquestes circumstàncies, vindria a resultar l'estat del benestar. No s'ha d'oblidar, en última instància, que l'activitat pressupostària continua sent la clau de volta de l'activitat pública en matèria econòmica (Gómez Sánchez, 2001), atès que determina les possibilitats de l'acció política.

La relació entre tecnocràcia i democràcia emergeix en la confrontació entre les eixides neoliberals de natura eficientista i economicista, encarregades de traure del discurs polític i de l'arena parlamentària i ideològica la resolució de la crucial problemàtica econòmica, i la revitalització, per altra banda, dels mecanismes representatius, participatius i/o deliberatius, que pretenen superar la bretxa de legitimitat que, com a conseqüència de les restriccions institucionals de l'estat, s'han ubicat sobre aquest, tot subjugant els processos polítics a les necessitats i als límits de l'economia, tant en l'àmbit nacional com en el context de la globalització financera i les crisis que, al si d'aquesta, han succeït. Açò confronta la tensió que emmarca l'activitat democràtica en el context de la globalització, entre participació i efectivitat (Dahl, 1994), així com entre democràcia, legitimitat i funcionalitat, en termes d'Innerarity (2012).

L'eixida i resolució de la crisi econòmica ha impregnat el discurs polític d'expressions, alternatives programàtiques i propostes de solucions basades en criteris tècnics com a garantia de solvència i rigor, enfront d'una suposada decadència de la política (democràtica), estretint “fins l'asfíxia el camp del que és factible en política econòmica” (Vaquer, 2012). La legitimació de la tècnica emergeix com la proposta hegemònica d'un temps marcat per la debilitat de la política com a mètode procedimental de legitimació democràtica en la resolució dels conflictes socials, que trasllada a raons científiques i a organismes altament especialitzats l'adopció de decisions enfront d'escenaris d'elevada complexitat.

En imposar un criteri de legitimació tècnica sobre qualsevol de les opcions possibles a dirimir en el discurs democràtic, la lògica tecnocràtica anul·la l'equilibri o simetria de les forces polítiques, tenint en consideració que la democràcia, conforme a Przeworski, “és un sistema per a abordar els conflictes en el qual els resultats depenen de l'actuació dels participants, però cap força concreta controla el desenvolupament dels fets” (Przeworski, 1995). S'agreuja la situació quan conflueix una certa higienització del discurs polític que transmigrarà el contingut emocional i normatiu de l'àmbit públic al privat (Roiz, 2010), eliminant així els components afectius de la societat (Moulin, 1962). A més a més, conviuen a les societats modernes les conseqüències de l'*hiperracionalització*, en la mesura que, segons exposa Sauquillo, i seguint a Rivera (2007), la tecnificació de la societat moderna resulta ineluctable, sent palmària, ara bé, la pervivència d'elements irracionals en les societats desenvolupades. Dintre de l'anàlisi de l'acció política, ve a predominar la legitimitat legal racional, si bé –com va posar de manifest la sociologia comprensiva– amb l'existència efectiva de la legitimitat carismàtica (Sauquillo, 2008).

En altre vessant, la colonització de l'administració pública per part de principis instrumentals, tals com els d'economia, eficiència i eficàcia, propis del paradigma de la nova gestió pública (NGP), s'uneix al gradual desplaçament dels centres de poder públic i governamental a entorns faltats de control sobre les polítiques públiques (Peters, 2013),

que impliquen actors no governamentals i fins i tot institucions que transcendeixen l'àmbit nacional. Una de les manifestacions de les tendències tecnocràtiques en la dimensió concreta de la gestió pública ha vingut donada per la transferència de recursos, capacitat de gestió i resolució, així com de personal, a institucions, agències i altres fórmules d'externalització, de manera que es deriven el problema de *l'accountability*, el control i la fiscalització democràtica. *L'accountability* representa una de les dimensions que permet mesurar i articular la qualitat de la democràcia (Diamond i Morlino, 2004) i, d'acord amb Mandsbridge, defineix una relació de caràcter multilateral i dialògica, que és a més a més deliberativa, “as it involves two-way communication between the representative and the represented, who both ask questions and give answers” (Mandsbridge, 2009). La qüestió relativa a *l'accountability* adquireix especial sentit en la mesura que aquesta no es fonamenta, únicament, en una rendició de comptes en el sentit comptable o tècnic, sinó que més aviat es fonamenta i es desenvolupa, al seu torn, en una relació en la qual és necessària la justificació del decisor enfront de qui li exigeix la responsabilitat; més eloqüentment: “the core of accountability is justification and the core of justification is good arguments” (Borens, 2007). La supervisió es converteix, així, en la principal capacitat d'exercici de les facultats públiques a les quals l'estat pot al·ludir amb l'objectiu de garantir el compliment de certs estàndards públics.

Cal afegir l'establiment d'uns límits de despesa pública, cosa que ha vingut a determinar els límits de la capacitat d'acció dels governs, en la mesura en què el mateix nivell de despesa pública constitueix una elecció que, per a les administracions públiques europees, queda marcada per les restriccions derivades dels programes d'austeritat i control pressupostari. D'aquesta manera, sobre l'estat del benestar recau allò que Gallego ve a identificar com una crisi tècnica, en la mesura en què “no sembla que els poders públics siguin capaços de gestionar eficaçment la crisi” (Gallego, 2009).

Formulant que “something strange is going on in the world today”, Fukuyama començava el treball en el qual, després d'haver decretat anys previs el final de la història, reconeixia l'obertura de noves esclerxes i la reactivació de *cleavages* de projecció ideològica i política, com a resultat de la crisi financera global. Concretament, la liberalització de les mercaderies i les transaccions financeres s'uneix a la deslocalització empresarial, tal com Truyol i Serra van posar de manifest com a fenòmens propis de la globalització (Truyol i Serra, 1998). Tot això testimonia el lideratge de les entitats empresarials d'extensió transnacional en la dimensió global com a element de l'impacte propi dels mercats (Giddens, 1993), especialment quan el poder econòmic d'aquestes es tradueix en capacitat de poder polític (Crouch, 2004). Stiglitz ha assenyalat, en aquest sentit, que “la globalització és enèrgicament impulsada per corporacions internacionals que no solament mouen el capital i els béns a través de les fronteres sinó també la tecnologia” (Stiglitz, 2002), i amb açò el fonament dels models tecnocràtics.

En l'escenari de globalització en què, a més, s'incardina el procés d'integració europea, la secular crisi de legitimitat, per la via dels dèficits democràtics atribuïts al funcionament de les institucions supranacionals comunitàries de la UE, ha derivat, en certes ocasions, la responsabilitat de superar tals fallides retornant el focus d'atenció a la cerca dels procediments de legitimació. La globalització ha implicat la superació del locus tradicional del poder en termes de la legitimació d'aquest (per la via de la representació en el marc de les democràcies liberals), en traslladar el focus de l'entramat institucional de determinades àrees competencials de l'estat, com l'economia, a àmbits d'abast internacional. A més, una de les fonts de reptes i amenaces als quals s'enfronten les democràcies contemporànies amb major intensitat no són tant les de procedència interna

sinó les de naturalesa internacional o pròpies de la correlació geopolítica, com pugen ser les dinàmiques de l'economia global (Dunn, 2006) i les xarxes que s'estableixen entre els diferents estats (Scott, 1998).

Bé és cert que el model ideal de democratització mundial cosmopolita “no farà desaparèixer els estats nacionals, encara que es conformaran d'una altra manera” (Canales & Menéndez, 2015), en la mesura que aquests es constitueixen en el “model universal d'organització de la societat política que, malgrat el seu afebliment com a conseqüència de la mundialització, conserva no obstant això una força d'atracció considerable” (Pierré-Caps, 2013). Els estats han de participar en conseqüència, per mitjà dels seus processos d'adopció de decisions, en la legitimació dels elements d'eixida generats en les xarxes internacionals, moltes de les quals manquen, òbviament, avui dia, de vies de configuració participativa o representativa.

La centralitat de la problemàtica i el discurs econòmic en la política, que porta a vegades a un discurs polític economicista (que tracta de reduir i sotmetre tota idoneïtat política als límits i les possibilitats que atorguen els recursos econòmics) com a avantsala d'una legitimació tecnocràtica de les decisions públiques, constitueix la base del dilema entre la prevalença o, si escau, l'equilibri, entre la política (democràtica) i l'economia.

Sembla que avui dia podria evidenciar-se que ha acabat per prevaldre la influència del gran capital i de la lògica financera sobre el marge d'acció de les institucions democràtiques, a la llum, precisament, de la impossibilitat dels poders públics per a coordinar, condicionar o subjugar certes prioritats d'estricta naturalesa financera a les exigències derivades de les disposicions constitucionals en matèria de protecció social, econòmica i cultural, considerant que, addicionalment: “(...) la democratització ha generat nous espais de formulació de demandes socials, el trasllat d'una part d'elles a l'esfera política ha provocat una expansió sense precedents de l'abast de l'agenda d'actuació pública” (Subirats i Gomá, 2001).

El sistema polític, conforme al model d'Easton, rebria en l'actualitat *inputs* que, fins i tot si es processen conforme als procediments democràtics representatius, es veuen afectats per:

1. La desigual i asimètrica correlació d'influències que concorren en la definició de les alternatives i prioritats, tant del poder com relació i recurs, amb gran capacitat de coordinació entre els diferents actors internacionals (agències de qualificació, organismes reguladors, empreses multinacionals, índexs borsaris i els mateixos estats – aquests últims, com un actor més entre tots aquells–). Les decisions condicionades o dependents dels mandats internacionals afecten el cor mateix de la planificació econòmica. Tals institucions poden ser: de caràcter supranacional, articulades totalment o parcialment per processos representatius (eleccions al Parlament Europeu); internacionals (amb delegacions representatives amb rendició de responsabilitats però sense nomenaments o rendició de comptes de vincle democràtic amb la població); o simplement no triats, ni per cooptació ni per nominació democràtica o consultiva, però amb capacitat reguladora o autoritat atribuïda (agències de qualificació). Sembla doncs que, avui dia, la controvèrsia sobre la vulneració de la sobirania i la democràcia nacional no resideix tant, o no únicament almenys, en la mateixa naturalesa dels processos de decisions pels quals s'articulen (la lògica representativa) sinó més aviat en la quantitat i l'abast de les matèries que pugen abastar (l'estabilització macroeconòmica) o els criteris de legitimació al·legats per a fonamentar les decisions i les polítiques (per exemple, els paràmetres de caràcter tècnic enfront dels de la idoneïtat política).

2. L'absència de mecanismes tradicionals de rendició de comptes per la via de la representació conforme a l'esquema democràtic liberal en el si de les organitzacions internacionals de caràcter econòmic, generadores de tals *inputs*, més recentment de caràcter eminentment econòmic, per al sistema polític (nacional).

A causa de l'elevada complexitat i especialització tècnica de les decisions de contingut econòmic que, amb motiu de la crisi financera contemporània, s'han hagut d'adoptar amb caràcter general en l'escenari internacional, s'incentiva la consolidació d'una mena de model tecnocràtic d'autoritat en el qual, al marge de sistemes d'elecció democràtica i de rendició de comptes sobre la base de la lògica de la representació, elits amb un perfil d'alt nivell especialitzat assumeixen funcions de coordinació macroeconòmica que vinculen els estats en un marc d'interdependència transnacional. I, d'aquesta manera, la racionalitat tècnica s'imposa sobre la comunicativa, colonitzada aquesta última per aquella, que queda eclipsada pels criteris de caràcter burocràtic-organitzatiu (Habermas, 1987), i que abstrau la ciutadania de la política “per falta d'informació, per falta d'interès, per falta de qualificació, per falta d'audiència” (Moulin, 1962). El perfil de gestor requerit per a atorgar confiança a processos d'adopció de decisions sobre polítiques altament especialitzades implica l'articulació de gabinets governamentals caracteritzats pel reclutament de personalitats directives procedents del sector corporatiu-empresarial, energètic o financer (tots ells predominantment lligats a l'àmbit internacional) com a avals del crèdit i el prestigi sobre el qual fer reposar la legitimitat.

Amb tot, el personal tècnic, com el *staff* burocràtic en el marc de l'articulació weberiana de l'administració pública, resulta sens dubte indispensable per a aconseguir la solvència i el rigor en la consecució dels objectius polítics, generats segons els procediments representatius, deliberatius i de coordinació, si escau, entre diferents nivells organitzatius de caràcter públic. Seguint a Pindado Sánchez en referir-se a l'àmbit local de govern, “té caràcter tècnic la mobilitat en una ciutat, el desenvolupament urbanístic, el suport a les persones vulnerables? Que el personal tècnic als ajuntaments tinga un pes important no significa que les prioritats no vinguen de la política” (Pindado Sánchez, 2015).

Sense perjudici de l'emergència d'institucions formals i informals de caràcter internacional, batega la tensió que tal escenari planteja entre, conforme a Innerarity, “democràcia, legitimitat i funcionalitat”, tenint en compte que les institucions internacionals poden arribar a ser part de la solució, “per difícil que aquesta siga, i no part del problema” (Innerarity, 2012).

En la complexitat i alta especialització dels debats i les negociacions dutes a terme en l'àmbit internacional amb motiu de les normatives de lliure comerç i inversió (TTIP), recomanacions en matèria laboral o disciplina fiscal i financera, es produeix un afebliment de la discrepància enfront de “les noves veritats tecnicoeconòmiques” (De Lucas, 2004). Això s'uneix a l'impacte de les noves tecnologies i la consolidació del nivell tecnòcrata de decisió i implementació de polítiques públiques, així com a la definició i el desenvolupament de processos electrònics en l'administració pública i fins i tot en la conformació de les decisions democràtiques. En aquest sentit s'expressa Fukuyama, seguint a Moisés Naím, en assenyalar que: “They are demanding of their governments and mobilize easily as a result of their access to technology” (Fukuyama, 2012). El paper regulador atorgat als mercats, potenciat per les conseqüències de la importància adquirida per les tecnologies de la informació, no provoca ni és resultat, no obstant això, d'uns majors nivells de transparència, puix que “la complexitat i abundància de mitjans en la

xarxa facilita la desinformació publicitària i estratègica com la informació”, en un context en què “els governs més avançats han renunciat al control d'operacions que, no obstant això, afecten profundament la seua gestió pública i els seus ciutadans” (Sampedro, 2002).

Caldria identificar, com un dels factors que vindria a enfortir el paper de la tecnocràcia, la feblesa dels principals postulats ideològics vigents i protagonistes en el procés de construcció de l'estat nacional i, fonamentalment, del benestar, tals com, per exemple, la socialdemocràcia, per la qual cosa “enfrent dels dogmes econòmics s'observa certa manca d'arguments polítics en el panorama científic actual” (Gallego, 2009), mentre que des de la dreta es vindrà qüestionant “la intervenció pública i proposant substituir-ne alguna part per forces del mercat” (Ramió, 2001). La naturalesa científica consubstancial a la lògica econòmica vindrà a subjugar la consecució dels assoliments socials a l'estabilització macroeconòmica per mitjà de certes mesures basades en l'austeritat, la contenció de la despesa pública i la disciplina fiscal. Propòsits tots aquests a l'assoliment dels quals es mobilitzen els governs nacionals, enfrontant-se a la impopularitat que generen entre les seues societats i a les conseqüències que se'n deriven. Els postulats tecnòcrates adverteixen una tendència totalitzadora, en vincular el desenvolupament social al creixement econòmic, promogut aquest últim sota determinats principis de tall neoliberal. La legitimitat es redueix a l'eficàcia en lloc de la idoneïtat política articulada conforme a lògiques democràtiques.

Torna al debat contemporani la problemàtica suscitada en els anys vuitanta sobre els límits de l'estat i la idoneïtat de retallar la despesa pública, a pesar que, precisament amb motiu de la crisi econòmica, es fa més palesa la necessitat d'una inversió pública de caràcter social (prestacions per desocupació, protecció social i serveis públics bàsics [educació, sanitat o dependència]), al costat del cada vegada major nivell de deute públic i la partida pressupostària lligada al pagament dels interessos d'aquesta. Menys recursos per a majors demandes. Emergeix la tensió entre les exigències democràtiques agregades en el debat públic en nom de la igualtat i l'estat del benestar, d'un costat, i els límits estructurals impostos des del mercat, articulat aquest formalment en institucions majoritàriament internacionals, les exigències de les quals emmarquen les possibilitats de decisió dels governs nacionals. En termes de Gallego: “mercat i democràcia poden col·lidir, la qual cosa pot ser evitat no retallant l'administració, sinó adaptant l'administració a les exigències de la realitat actual” (Gallego, 2009).

Resultaria desitjable no superposar cap legitimitat al marge de la democràtica en totes i cadascuna de les decisions, en una mena de formulació segons la qual *extra democratia nulum dominiu*. No obstant això, un dels reptes als quals s'enfronten els estats és “l'absència de regulació i de control dels mercats i institucions financeres internacionals” (Canales & Menéndez, 2015), en un context on la presa de decisions en l'àmbit econòmic, en l'àmbit internacional però amb ineludible incidència local, queda confiada a l'autoregulació dels mercats i a l'ús de les noves tecnologies de la informació, on les regles de joc i el compliment de les normes és contestada com una extralimitació de la legítima intervenció de l'estat (del públic, llavors), atès que s'hi veuen superades les fronteres nacionals i els corresponents límits normatius que, eventualment, aquests desitgen o necessiten imposar en l'àmbit de les seues jurisdiccions territorials. La sobirania de l'estat ha quedat relativitzada i erosionada, doncs, davant els processos d'integració internacional, i essencialment en els de caràcter supranacional, a la qual cosa s'uneix la importància d'organismes de caràcter econòmic i financer (FMI, BCE, OMC, entre altres), que emmarquen i delimiten els marges de maniobra dels estats.

Thwaites i López plantegen una refundació de la pròpia estaticitat: vincular l'estat a una sèrie de propòsits socials “des d'un lloc democràtic i participatiu” (Thwaites i López, 2005), màximament en un context en el qual l'avanç de la tecnologia i la globalització estan minant les bases d'una classe mitjana com a requisit o fonament per a l'estabilitat de les democràcies liberals (Fukuyama, 2012).

En aquest sentit, la subjecció de les grans línies d'actuació econòmica nacionals a la recomanació o el condicionament d'agents internacionals, en un context en què tals decisions contravenen i col·lideixen amb algunes demandes majoritàries que la població projecta sobre les institucions democràticament constituïdes (però sense capacitat de maniobrar enfront de les contingències internacionals) descriu un panorama en què es qüestiona la legitimitat de les decisions i l'abast real de la seua fonamentació democràtica. Cal citar, en aquest sentit, els memoràndums d'enteniment pels quals, amb caràcter bilateral, els estats amb nivells d'endeutament o dèficit públic elevats són obligats a adoptar mesures d'austeritat d'acord amb les directrius d'una “Europa com un agent disciplinant al servei dels mercats” (Innerarity, 2012), de manera que s'aprofundeix en els nivells de precarietat social enfront de la consecució de la qual estan obligats els poders públics, tant per demanda social manifestada en la mobilització i la contestació popular (amb major o menor incidència electoral), com per la configuració dels postulats doctrinals i legals derivats del nucli constitucional propi de l'estat del benestar.

En el millor dels casos, caldria entendre que s'obri un nou escenari de múltiples formes de legitimitat democràtica que van més enllà de la representació o la participació directa, considerant en quina mesura els processos electius i de decisió propis de l'estat nació poden ser projectats o traslladats, mimèticament, a altres àmbits de caràcter internacional. En aquest sentit, potser la rendició de comptes és la forma en què el caràcter democràtic de les decisions es projecta per mitjà de la responsabilitat (i no tant per la representació) i és possible, a més, parlar de responsabilitat democràtica sense que siga aquesta l'exercida pel poble descrit delimitat en la circumscripció territorial de la nació, segons el mapa territorial contemporani. La complexitat de l'entramat institucional i polític europeu contrasta amb l'estructura monista de l'estat nació en termes de la representació, la qual cosa resulta de transcendència a l'efecte de fixar l'existència del poble, de caràcter “uniforme i homogeni” sobre el qual s'erigisca la legitimitat democràtica sobre la base d'un procés electoral i “l'existència d'un cos polític europeu” (Pierré-Caps, 2013). Precisament, la transposició de les categories nacionals a l'àmbit europeu impedeix, des de la perspectiva de l'estat i la sobirania, la construcció del cos polític que done origen a la UE, cada vegada es delimiten els contorns humans i geogràfics del cos polític en l'àmbit europeu, exercici que, per a Roux, resulta pura ficció (Roux, 2008). Ara bé, hi ha qui assenyala que l'enfortiment de la democràcia europea no pot produir-se com a resultat d'un *demos* europeu, sinó reforçant les democràcies nacionals, “també per a assumptes europeus” (Ortega, 2013).

Dit això, impera la necessitat de democratitzar, siga o no projectant i diversificant les modalitats de legitimitat representativa nacional, tant les Nacions Unides com “les institucions internacionals de regulació econòmica” (Orsuela, 2007). No obstant això, les dificultats en aquest sentit, com ha posat de manifest Crouch, són òbvies, en resultar difícil la transposició de les fórmules democràtiques de l'estat a la dimensió internacional (Crouch, 2004). Es qüestiona, així, que la legitimitat de les decisions en l'àmbit europeu hagen de respondre a la mateixa lògica a les quals la legitimitat (democràtica) atén en el si dels estats (sobirans), la qual cosa impera a “anar més enllà de la dimensió formal implícita en la dimensió constitucional de la democràcia” (Duso, 2007). La globalització

ha incidit, a més, en el fonament bàsic de la identitat sobre la qual s'erigeix l'estat, en la mesura que la seua base social “és cada vegada menys reduïble a una comunitat unificada i homogènia de ciutadans a causa dels moviments de població resultants de la globalització” (Pierré-Caps, 2013).

Aquest debat no deixa d'evocar, en suma, la contraposició de dues formes de legitimació la complementarietat de la qual cal enfil·lar per a evitar el col·lapse o la negació constant i mútua entre ambdues; a saber: la legitimació basada en els resultats (*output legitimacy*) o la fonamentada en la naturalesa del procés de decisió de tall democràtic (*input legitimacy*). En el difícil equilibri entre tals fonts de legitimitat, aflora una vegada més la condició de la representativitat pròpia de les democràcies contemporànies, en virtut de la qual “els electes han de ser receptors i respondre per les seues decisions. Al mateix temps es precisa que per a poder ser responsable s'ha de ser també eficient; es distingeix, així, entre govern receptiu i govern eficient” (Martínez, 2004).

La globalització i la tecnocràcia impliquen, en conjunció, la superació dels límits geogràfics, institucionals i de la lògica de legitimació en l'àmbit del polític en termes del democràtic, anant més enllà dels processos de naturalesa representativa propis de la lògica legitimadora de l'estat.

3. Tecnocràcia i ideologia

En la implementació progressiva, en l'àmbit global, dels successius avanços científicotècnics en l'esfera de la gestió pública, des d'una quasi purament química neutralitat ideològica, la tecnocràcia pontifica el geni de l'enginyeria aplicada al públic. La ressonant connotació negativa encunyada a la tecnocràcia ve a titllar-la com un corpus doctrinal i instrumental, des de darrere de la destil·lada i purificada aparença *desideologitzada* de la qual, es ve a formular un exercici de la política sobre la base d'una particular mena de discurs despolititzat. Així, la tecnocràcia es debat entre: en primer lloc, l'elevada valoració prestigiada amb què s'ungeix el tècnic, a qui convé i cal acudir per a rebre el preceptiu assessorament com a manera de legitimar les decisions a adoptar (des de l'assistència en l'elaboració dels programes electorals fins als discursos parlamentaris o la fonamentació tècnica, jurídica i estadística de les disposicions executives); i, en segon lloc, la connotació negativa de tota opinió o dictamen procedent d'aquells quadres tècnics als quals pot considerar-se com a estaments directius polititzats que realitzen intromissions il·legítimes dirigides a pervertir el procés de decisions democràtic, en una deriva oligàrquica i determinista. Reconèixer el rol i la posició que li correspon al tècnic (com a suport i assessor, no com a decisor) no està exempt de les subtils relacions que s'interposen, complicadament, entre les baules que enfilen la dimensió política (democràtica llavors) i la tècnica.

La tendència tecnocràtica al·ludeix a una fàctica i gradual institucionalització d'una determinada transferència de poder des dels àmbits i òrgans electes representatius i executius (tant col·legiats com unipersonals) a les estructures, xarxes d'influència i poder de naturalesa no electa, generalment vinculades a les més altes esferes del poder econòmic en la seua faceta financera, legitimats, facultats i impulsats per l'infal·lible acompliment de les funcions altament especialitzades de naturalesa tècnica, conforme a l'adquisició i el maneig de certes “funcions cobejades” (Weber, 1998).

La tecnocràcia es caracteritzaria per abstraure del discurs polític aquells debats que requereixen, per la seua complexitat i elevada especialització, un tractament i accés restringit, per la requerida dotació tècnica. Aquesta sostracció del debat públic que

experimenten alguns dels principals *topics*, com l'economia, s'acompanya d'una connotació negativa cap al diàleg i la deliberació pública, en la mesura en què l'àmbit d'acció dels mercats autoregulats redueix, conforme al criteri dels ideòlegs del neoliberalisme, “el rang de qüestions que han de ser decidides políticament i, en conseqüència, minimitzar la necessitat del govern de participar directament en el joc” (Friedman, 1982). La dreta llibertària fa triomfar la feble i pràcticament inexistent regulació financera sobre el control del capital internacional a l'efecte de la seua captació i mobilització en els cercles d'inversió productiva i social de l'estat. La preeminència dels paradigmes econòmics neoliberals envernissen de vocabulari, conforme a Bourdieu, totes les proposicions polítiques de caràcter econòmic, fiscal o financer, revestint de tal manera la prioritització ideològica subjacent a tal paradigma, fonament de les mesures de disciplina fiscal, retallades pressupostàries i austeritat pública (Bourdieu, 1999), exacerbada a partir de l'any 2011 en què s'aprovaria l'anomenat *Six Pack*, el qual donaria origen a un nou model de supervisió de la política econòmica dels estats membres per part de la UE (Crespo *et al.*, 2012).

La lògica legitimadora de la tècnica i l'adquisició d'un bagatge de coneixements sobre l'acció de les més complexes estructures i entramats institucionals i econòmics, converteix els membres dels estaments tecnocràtics en elits aïllades de l'arbitri popular (democràtic), sustentats sobre veredictes sobre la raó instrumental i la veritat en una perspectiva o visió a llarg termini, que enforteix la seua credibilitat enfront de l'incrementalisme pressupostari del cycle electoral. Apel·lant a la indefectible i certa validesa de tot el que es considera científicament contrastat enfront dels *animal spirits*, no solament albergats per la ciutadania, sinó igualment atesorats en el seu comportament pels agents burocràtics i governamentals, el discurs tecnocràtic al·ludeix a la requerida validesa indiscutible de certes solucions, a pesar del rebuig social que puguen estimular. Enfront de la veritat que ofereix una tècnica aparentment infal·lible, el discurs dialèctic de la democràcia s'afebleix.

La lògica discursiva de la tecnocràcia, enfront de la democràcia, ha de ser afrontada, conforme a Bourdieu, en una mateixa franja o bretxa; a saber: la de la mateixa tecnocràcia, en el propòsit per desarticlar, eventualment, les seues incompatibilitats respecte a la democràcia i a l'estructura socioeconòmica d'aquesta última en un determinat marc institucional (l'estat del benestar). En aquest sentit, es ve a plantejar la necessitat de transcendir el discurs definit per l'argot tècnic i les seues lògiques d'obrar, en la mesura en què les formulacions tecnocràtiques no siguen capaces d'anar més enllà d'una consideració de la societat, conformada no obstant això per identitats subjectives i *cleavages* de diferent naturalesa en els quals les institucions democràtiques adquireixen la seua màxima rellevància.

Les receptes tecnocràtiques i l'auge del paradigma eficientista que protagonitza i vincula el conjunt de les més rellevants mesures adoptades enfront de la crisi, projecta una enfilada amb el neoconservadorisme la principal missió del qual consisteix a amagar-se darrere del vel del científic (Lucas Verdú, 1965). Un *ethos* professional impregna i motiva els estàndards de probitat en les decisions dels estaments tecnòcrates, a vegades per damunt de la fonamentació basada en la consecució de l'interès general i la distribució de la despesa pública. Així, el rerefons ideològic de la tecnocràcia esdevé un dels elements d'interès basals en l'estudi de les seues fonamentacions i implicacions, sense que això supose la infal·libilitat dels dictàmens emesos, en la mesura que “el tècnic mateix pot tenir opinions que siguen diferents entre si segons els diferents moments o les diferents òptiques” (Moulin, 1962).

Segons una creixent empremta doctrinal basada en l'evidència dels esdeveniments contemporanis, la globalització financera vindria a contribuir a l'actuació dels tecnòcrates a favor de les polítiques de disciplina pressupostària i de reforma organitzativa de l'administració i el sector públic, com a resultat de les polítiques adoptades en els anomenats països dependents subjectes a un alt grau d'intervenció econòmica internacional (Aybar i Moncarz, 1984). Ara bé, la incidència de les decisions polítiques internacionals en els espais domèstics no és sempre una intromissió injusta, sinó una realitat cada vegada més present que requereix legitimació.

Lluny queda el període renaixentista i vuitcentista "d'un món d'estats que bé poden qualificar-se d'embriacs d'una sobirania que s'havia afirmat precisament, des de l'Edat mitjana, enfront del Papat i a l'Imperi" (Truyol i Serra, 1985). L'exigència d'un rigor institucional i normatiu de la democràcia en l'àmbit europeu i internacional conforme als criteris de qualitat democràtica propis de l'estat contemporani ha sigut fins i tot matisada pel mateix Held, en assenyalar la dificultat de transposar i projectar de forma immutable els paràmetres de democràcia propis de l'estat a l'àmbit global. La innovació conceptual posada de manifest per Duso pretén destacar la necessitat d'assumir noves categories que permeten analitzar el nou escenari de la UE (Duso, 2007), donada a més la interpretació obsoleta de la sobirania que Habermas atribueix als tribunals constitucionals nacionals (Habermas, 2012).

Tota innovació institucional abordada que tracte d'importar innovacions d'altres contextos geogràfics haurà de tenir en consideració la compatibilitat derivada de la major semblança o diferència cultural i institucional, a fi d'evitar esclatxes o, si escau, millorar les potencialitats de canvi. L'intercanvi de coneixements i experiències, com a conseqüència de la contingència jurídica, política i sistèmica de cada cas, ha de portar-nos a avaluar "la compatibilitat de les institucions estrangeres amb les institucions i tecnologies nacionals"; per a això és aconsellable, d'acord amb Metcalfe: 1. Realitzar "una descripció molt més àmplia i correcta de la diversitat institucional internacional"; 2. "Analitzar el problema de l'adaptació institucional"; 3. Desenvolupar una "habilitat per a adoptar, canviar i renovar el marc institucional, sense dinamitar les bases institucionals internes" (Metcalfe, 1996).

L'escenari actual a la UE remet a un escenari de *check and balances* en els quals la decisió democràtica és compartida per diferents nivells de govern i administració, transcendent les institucions nacionals, en les quals resideix la sobirania popular del conjunt de l'estat, i implicant àmbits tals com el local i regional. Els diferents subjectes polítics estatals conflueixen així en la generació d'una tercera comunitat política "sense desaparèixer com a subjectes polítics, mantenint la seua identitat i la possibilitat de participació política" (Duso, 2007).

A l'actual correlació de fets cal afegir-hi en quina mesura el fet d'una Unió Econòmica i Monetària (UEM) erigida al marge d'una unió política i fiscal, però sense un acompanyament institucional de caràcter polític i fiscal, afebleix la gestió dels desequilibris que la uniformitat monetària provoca davant diferents, i en ocasions divergents, models productius, amb els problemes en les demandes polítiques domèstiques, enfront d'unes institucions distingides pel denominat "dèficit democràtic" de la UE.

D'acord amb Therborn, l'escenari polític deixa entrellucar una realitat de caràcter liberal postdemocràtica, "en gran part dirigida pels mercats financers globals, amb un sistema social caracteritzat per diverses formes d'exclusió socioeconòmica i informativa

que es manté unit per xarxes i somnis de diners i que es legitima per l'ineludible poder del mercat i mitjançant plebiscits mediatitzats” (Therborn, 1996). Seguint a Crouch, la postdemocràcia deriva d'una presumpció basada en l'absència d'alternatives i, en tot cas, que aquestes siguin primordialment tècniques (Crouch, 2004).

En aquest sentit, potser ha sigut l'econòmica la política que amb més fructificació ha transcendit a l'àmbit internacional, atès que la globalització financera és una de les transformacions de major importància en les últimes dècades, fins al punt de colonitzar, amb absència de tot control fronterer (aranzelari o proteccionista) i legal, les economies nacionals, sense que aquestes, de forma autònoma puguin controlar totes les variables que a aquella conformen. A més, com succeeix per exemple en la política de seguretat (Oddvar Eriksen, 2011), l'econòmica sembla estar en mans, únicament, d'experts. I opera en tot moment, a més, la qüestió de si, després de l'aparença de neutralitat que destil·len els discursos tecnocràtics, no apareixen biaixos, no solament ideològics, sinó també metodològics, que parteixen de determinats suposats sobre les prioritats i camins per a la consecució de l'interès general.

4. Conclusions

A la llum de les reflexions apilades al llarg dels paràgrafs precedents, caldria considerar, de forma sintètica i com a recopilació, els següents factors com a elements que vindrien a fomentar el paper de la tecnocràcia en el present moment de crisi econòmica internacional:

1. La preponderància de l'executiu, com a procés coadjuvant a la presidencialització dels sistemes polítics parlamentaris (Montabes, 2001) i com a resultat de la gestió de la urgència i la reducció dels tempos, davant els quals el cicle electoral queda estretament reduït. En aquesta línia, García Pelayo destacava el paper declinant del parlament enfront de l'acompliment dels experts i el creixent paper de l'executiu, sobre la base de processos altament especialitzats i professionalitzats (García Pelayo, 1987). Un parlamentarisme, doncs, tenallat per les pressions procedents de la globalització, que porten a sucumbir al criteri tècnic (Habermas, 1976), davant una ciutadania delegant i observant del debat altament tècnic, com el de la regulació financera mateix, que no eximeix, no obstant això, que l'estat duga a terme una normativa política desenvolupada sobre les qüestions tècniques pròpies de les polítiques públiques (Rahman, 2011). L'atorgament de facultats majors en el poder de decisió del parlament i la millora dels processos de selecció d'aquest, per mitjà del procés electoral, ha resultat un dels principals i més destacats focus d'atenció en què s'ha centrat la reflexió sobre aquest tema (Garton Ash, 2015).

2. La influència dels grups de pressió, el suport dels quals, en el cas espanyol, ha vingut lligat al procés d'integració europea, així com la consolidació d'un marc de governança econòmica en el qual els estats deixen de ser els actors internacionals predominants i en què cobren creixent rellevància les institucions i les organitzacions, públiques i privades, d'especialització reguladora, monetària, financera i econòmica.

3. La consolidació i l'hegemonia de la ideologia neoliberal, amb la consegüent incorporació de les mesures d'austeritat fiscal i d'estabilitat pressupostària al patrimoni comunitari i a la legislació nacional, fins i tot en el bloc de constitucionalitat (reforma article 135 CE).

4. La creació d'agències autònomes de caràcter executiu en el si de les administracions públiques dirigides per professionals i directius, en ocasions procedents i reclutats del

sector privat, algunes d'aquestes destinades al control de la despesa pública, tals com l'Autoritat Independent de Responsabilitat Fiscal adscrita al Ministeri d'Hisenda i administracions públiques del Govern d'Espanya.

5. L'enfonsament dels indicadors associats a l'avaluació de la situació política, la credibilitat i confiança en els dirigents i actors polítics, així com un ascens de la classe política i la corrupció com un dels principals problemes identificats per la ciutadania. Tal evidència empírica obra com a avantsala i manteniment dels discursos apolítics, enfront dels quals la legitimació tecnocràtica adquireix credibilitat per a la legitimació de les decisions públiques.

6. La preponderància i el protagonisme en l'agenda dels assumptes econòmics, en l'emmarcament (*framing*) i posicionament públic (*agenda-setting*) dels quals adquireixen pes els actors internacionals econòmics (tant públics com privats i híbrids, supranacionals i internacionals), especialment en un escenari de dependència econòmica externa per part d'estats subjectes a instruments d'assistència financera.

La colonització hegemònica de l'espectre polític internacional per principis racionals que han fructificat a l'empara de la globalització econòmica i les polítiques neoliberals hauria vingut a descriure una mena d'ordre natural associat a la preeminència de l'experiència, la tècnica i l'eficiència, que transcendeix i es projecta més enllà de la lògica i els temps del cicle democràtic electoral.

L'escenari contemporani remet a una sort de poliarquia multinivell en la qual la coordinació esdevé la clau per a materialitzar l'exigència de responsabilitats en funció de l'entramat institucional que compromet a cada competència o àrea de gestió, davant la innegable superació de l'estat, tant en l'àmbit internacional, com en el regional i local.

La sobirania, concretament en la seua articulació democràtica, i malgrat això, es veu reptada en la concreció pels seus dos components essencials; a saber: com a autoritat suprema en l'àmbit intern i amb total autonomia respecte a l'exterior. Com a resultat, es descriu una mena de *check and balances system* que materialitza la sobirania compartida, sempre en atenció a l'existència d'instruments que computen el control democràtic.

La consideració d'una sobirania compartida, per tant, troba les seues limitacions no en la formulació normativa d'aquesta, sinó en la dificultat contemporània de la seua articulació institucional, davant els múltiples dèficits de caràcter democràtic associats a un funcionament de les institucions europees clarament criticades, no solament pel mateix contingut o orientació de les polítiques públiques, sinó pels mecanismes d'adopció d'aquestes. L'eficàcia de les polítiques públiques vindrà donada, en gran manera, no tant per la implementació de limitats i restringits mitjans en nom de l'eficiència, sinó per la conjunció i plena adaptació entre els mitjans mobilitzats i les necessitats clarament arbitrades en un procés participatiu i de confrontació de les legítimes aspiracions i interessos socials. L'eficàcia podria veure's compromesa, doncs, per l'eficiència únicament interpretada i entesa en termes economicistes.

Democratitzar el *locus* de les decisions adoptades en l'àmbit internacional permet erigir dies de contenció enfront d'eventuals buits de poder que, per la via *de facto*, generen falta de controls (legals, democràtics) que afecten la desigualtat d'oportunitats en l'accés als recursos del poder, incideixen en la minvada arena pública de la legitimitat estatal, condicionen i constreixen les seues possibilitats. D'aquesta forma, a més, cal evitar que els mitjans disposats per a la consecució de determinades finalitats col·lectivament

definides acaben per determinar les finalitats mateixes (Winner, 1977), en la mesura en què la definició mateixa dels mitjans de diferent signe (econòmics, tècnics) se solapa, en gran manera, amb l'espectre de decisió política, i no és només una qüestió eminentment tècnica (Canales, 2014), interferint, d'aquesta forma, en la discussió sobre les finalitats, com a lògica de la democràcia. De fet, conforme a Castro, per tecnocràcia caldria entendre el resultat, la inspiració i els processos estructurals pels quals es materialitza “l'aspiració de substituir o reemplaçar el poder polític” en la responsabilitat d'aquest últim per respondre davant la nació per la gestió governamental (Castro, 1980).

D'acord amb Dunn, un dels grans reptes de la democràcia contemporània no seria tant el problema de formació o capacitació de les elits polítiques, burocràtiques o econòmiques, “but one of educating the *demos* itself on the nature of the choices which it now faces” (Dunn, 1990). La transcendència dels reptes actuals requereix involucrar la ciutadania en els escenaris de decisió que es projecten en l'àmbit econòmic en xarxes de caràcter internacional i no solament en la circumscripció o *locus* nacional, siga en el procés d'entrada o d'eixida de les decisions i la rendició de comptes respecte d'aquestes, perquè d'aquesta manera s'aconseguirà ancorar les decisions lligades a l'àrea financera a l'arena del debat eminentment democràtic i evitar que aquest acabe sent sostret de la *social accountability*. En última instància, en la mesura que la crisi econòmica i les seues eixides tecnocràtiques ha tingut conseqüències sobre l'àmbit polític, les solucions han de contemplar una línia estratègica de caràcter eminentment polític i democràtic.

5. Bibliografía

- Arango, J. (2007). “Las migraciones internacionales en un mundo globalizado”, en *Vanguardia dossier*, ISSN 1579-3370, N.º 22, pp: 6-15.
- Aybar, J. M^a i Moncarz, R. (1984). “Tecnócratas: agentes para el mantenimiento de la nueva dependencia en Centroamérica”, en Flores, G. i Nef, J. (ed.) *Administración Pública: perspectivas críticas*. San José: ICAP, pp.: 409-435.
- Borens, M. (2007). “Analyzing and assessing accountability: a conceptual framework”, en *European Law Journal*, 13 (4), pp. 447-468.
- Bourdieu, P. (1999). *Cortafuegos. Reflexiones para servir a la resistencia contra la invasión neoliberal*. Barcelona: Anagrama.
- Canales, J. M. & Menéndez, M. (2015). “El Estado: origen, evolución y desafíos actuales”, en Sánchez Medero, G. & Sánchez Medero, R. *Fundamentos de Ciencia Política y de la Administración*. Madrid: Tecnos.
- Canales, J. M. (2009). *Documentos básicos para la Modernización y el Fortalecimiento de las Administraciones Públicas en Iberoamérica*. Alacant: ECU.
- Canales, J. M. (2014). “Cambio institucional, liderazgo y políticas públicas”, en Pastor, G. *Teoría y Práctica de las Políticas Públicas*. València: Tirant Lo Blanch.
- Caps, S. (2013). “La construcción política de Europa y el problema del demos”, en *UNED. Teoría y Realidad Constitucional*, núm. 32, pp.: 293-307.
- Castro, J. (1980). “La ciencia política y la administración pública”, en Beltrán, L. O. (comp.) *Burocracia, administración pública y política: un debate necesario*. Bogotá: Escuela Superior de Administración Pública.
- Crespo, C., Martín Herráez, B., Mora Pedrinaci, M., Pastor, Á., Rata García –Junceda, I. & Vela Ortiz, S. “El Six Pack de la reforma del gobierno económico”, *Boletín Económico del ICE*, 1-31, pp. 3-13.
- Crouch, C. (2004). *Posdemocracia*. México: Taurus.
- Dahl, R. (1994). «A democratic dilemma: System effectiveness versus citizen participation». *Political Science Quarterly*, vol. 109, n.º 1, p. 23-34.
- De Lucas, F. (2004). “Ideología, tecnocracia y liberalismo”, en *Barataria*, n.º 6, pp.: 47-72.
- Diamond, L. i Morlino, L. 2004. “The Quality of Democracy. An Overview”, en *Journal of Democracy*, 15 (4), pp. 20-31.
- Dunn, J. (2006). “How democracies succeed”, *Economy and Society*, n.º 25 (4), pp. 511-528.
- Friedman, M. (1982). *Capitalismo y libertad*.
- Fukuyama, F. (2012). “The Future of History”, *Public Affairs*,
- García Pelayo, (1987). *Burocracia y Tecnocracia*. Madrid: Alianza.

- Giddens, A. (1993). *Sociología*. Madrid: Alianza Editorial.
- Gil Calvo, E. (2015). “Y, después de la crisis, ¿qué reformas?”, *El País*, 27 de Enero de 2015.
- Gómez Sánchez, Y. (2001). *El Tribunal de Cuentas. El control económico-financiero externo en el ordenamiento constitucional español*. Madrid: Marcial Pons.
- Habermas (2012). *La constitution de l'Europe*. París: Gallimard.
- Habermas, (1976). “Theory and practice in a scientific civilization”, en Connerton, P. (ed.) *Critical Sociology*. Middlesex: Harmondsworth.
- Habermas, J. (1987). *Teoría de la acción comunicativa*. Madrid: Taurus.
- Innerarity, D. (2012). “La gobernanza global, de la soberanía a la responsabilidad”, en *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, n.100, p. 11-23, diciembre 2012.
- Kritsch, R. (2007). “La formación de la idea de soberanía”, en *Res publica*, 17, pp. 105-112.
- Lucas Verdú, (1965). “Ciencia Política para neoconservadores”, en *Revista de Estudios Políticos*, pp. 207-214.
- Malloy, J. M. (1989). “Policy analysis, public policy and regime structure in Latin America”, *Governance*, Vol. 2, nº 3, pp.: 315-338.
- Mandsbridge, J. (2009). “A selection model of political representation”, en *Journal of Political Philosophy*, 17 (4), pp. 369-398.
- Martínez, Mª A. (2004). “La representación política y la calidad de la democracia”, *Revista Mexicana de Sociología*, nº 4, pp.: 661-710.
- Metcalfe, L. (1996). “La Gestión Pública: de la imitación a la innovación”, en Brugué, Q. & Subirats, J. *Lecturas de gestión pública*. Madrid: Ministerio de Administraciones Públicas-INAP-BOE.
- Molins, J. i Casademunt, A. (2001). “Los grupos de interés”, en Alcántara, M. y Martínez, A. (eds.), *Política y Gobierno en España*. València: Tirant Lo Blanch.
- Moulin, L. (1962). “La tecnocracia, tentación y espantajo del mundo moderno”, *Revista de Estudios Políticos*, pp. 91-131.
- Oddvar Eriksen, E. (2011). “Governance between expertise and democracy: the case of European Security”, *Journal of European Public Policy*, nº 18 (8), pp. 1169-1189.
- Orsuela, L. I. (2007). “Ideologías, tecnocracia y sociedad: implicaciones para América Latina”, en Hoyos Vázquez, G. (comp.), *Filosofía y teorías políticas entre la crítica y la utopía*. Buenos Aires: CLACSO.
- Ortega, A. (2013). “Tecnocracia o populismo en Europa”, *El País (La cuarta página)*, 19 de diciembre de 2013.

- Peters, G. (2013). "The future of Public Administration", en Bickerton, J. & Peters, G. (ed.) *Governing. Essays in honour of Donald J. Savoie*. Londres: Mc Gill-Queen's University Press.
- Pindado Sánchez, Fdo. (2015). "El pilar jurídico y conceptual de las políticas locales de transparencia y participación", en *Guía de instrumentos y herramientas para las políticas locales de transparencia y participación ciudadana*.
- Przeworski, (1995). *Democracia y Mercado*. Cambridge University Press.
- Rahman, K. S. (2011). "Envisioning the regulatory state. Technocracy, democracy, and institutional experimentation in the 2010 financial reform and oil spill statutes", *Harvard Law School Journal on Legislation*, 48, pp. 555-590.
- Ramió, C. (2001). "Las Administraciones Públicas", en Alcántara, M. y Martínez, A. (eds.), *Política y Gobierno en España*. València: Tirant Lo Blanch.
- Rivera, A. (2007). *El dios de los tiranos. Un recorrido por los fundamentos teóricos del absolutismo, la contrarrevolución y el totalitarismo*. Murcia: Almuzara.
- Roiz, J. (2010). "La esencia de la política", *Revista de pensamiento contemporáneo*, nº 32, pp. 53-59.
- Roux, J. (2008). *Droit général de l'Union européenne*. París: Litec.
- Sampedro, J.L. (2002). *El mercado y la globalización*. Madrid: Destino.
- Sauquillo, J.. (2008). "En el corazón de la política: viaje a las tinieblas del Estado", en *Isegoría. Revista de Filosofía Moral y Política*, n.º 39, julio-diciembre, pp. 217-226
- Scott, A. (1998). *Regions and the world Economy*. Oxford: Oxford University Press.
- Stiglitz, J. (2002). *El Malestar en la Globalización*. Madrid: Taurus.
- Therborn, G. (1996). "Más allá de la ciudadanía: ¿Democracia post-liberal o liberalismo post-democrático?", en Tezanos, J. F. (ed.), *La democracia post-liberal*. Madrid: Sistema.
- Thwaites, M. & López, A. (ed.) (2005). *Entre tecnócratas globalizados y partidos clientelistas: derroteros del ajuste neoliberal en el Estado argentino*. Buenos Aires: Prometeo Libros.
- Touraine, A. (1993). *Crítica de la modernidad*. Madrid: Temas de Hoy.
- Truyol i Serra, A. (1998). *La sociedad internacional*. Madrid: Alianza.
- Vaquero, J. (2012). "Después de la tecnocracia", *El País*, 10 de diciembre de 2012.
- Winner, L. (1977). *Tecnología autónoma. La técnica incontrolada como objeto de pensamiento político*. Barcelona: Gustavo Gili.